

UN EXEMPLE D'ORDINACIONS MUNICIPALS CATALANES DE FINALS DEL SEGLE XIX: MONTBLANC, 1881¹

Gabriel SERRA CENDRÓS

INTRODUCCIÓ

Les ordinacions són un dels documents municipals on es reflecteixen, de forma més clara i més directa, les característiques i les peculiaritats de la vida a les viles i a les poblacions del nostre país. El seu impacte sobre la vida ciutadana era molt important, ja que s'hi acostumaven a regular els aspectes de vida quotidiana, del dia a dia dels municipis, que no quedaven establerts en la legislació d'abast general.

Per valorar en tota la seva extensió el pes específic i el contingut de les ordinacions municipals cal tenir presents entre altres factors, la vida socio-econòmica del moment i la composició política del consistori que les va elaborar.

LES ORDINACIONS MUNICIPALS EN EL MARC DE LA RESTAURACIÓ

El règim polític de la Restauració es va caracteritzar, entre d'altres coses, per la implantació d'un sistema polític pactista, el *turno pacífico*, que

¹ Aquest article es basa en el treball que fou presentat a les Jornades sobre ordinacions baronals i municipals a Catalunya (s. XII-XIX), que es van realitzar a Valls del dia 14 al 16 de novembre de 1986.

permetia una evolució fictícia del joc polític a tots els nivells (estatal, provincial, municipal, etc.) sense que s'arribés a alterar el més mínim les bases d'ordre del règim i sense donar cap oportunitat perquè formacions polítiques no addictes al sistema poguessin tenir l'opció d'accedir als òrgans de govern².

A nivell infraestructural això va significar l'assumpció per part de l'Estat del sistema *caciquista* com a base i com a força motriu del joc polític³. La conseqüència més important, a nivell municipal, serà el desballestament de l'autonomia que havien tingut fins aquell moment els consistoris: els ajuntaments espanyols es lliuraren a les mans dels cacics locals a canvi de refermar el control central sobre tot el sistema polític⁴. S'evitava així el perill que podria suposar per al règim el *descontrol* de les urnes electorals⁵ i, a la vegada, es rentava la cara de l'edifici constitucional en concedir al poble el sufragi universal (masculí)⁶.

El símptoma més evident de la pèrdua de la iniciativa dels municipis espanyols de la Restauració queda clarament reflectit en les ordinacions municipals. Les ordenances d'aquest període ja no jugaran el mateix paper que el que havien jugat les seves homònimes de l'Edat Moderna o Mitjana⁷. Representen una darrera fase en l'evolució de la vida política municipal. Una fase caracteritzada pel control que exercia el poder central sobre els ajuntaments. Aquest control es practicava de forma directa a través de la figura del governador civil, el qual estava facultat fins i tot per suspendre els ajuntaments *democràticament* elegits per les urnes⁸.

Aquesta tutela que s'exercia des de les més altes instàncies del poder executiu sobre tot el joc polític deixarà una clara petjada en les ordinacions

² Sobre el sistema polític de la Restauració podeu veure, entre d'altres, VARELA, J.: *Los amigos y políticos: partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*. Madrid, 1975; MAURICE, J.C.: *Crisis de la Restauración y populismo (1875-1911)*. Barcelona, 1977; CUADRADO, M.: *La burguesía conservadora*. Madrid, 1973, i CARR, R.: *España 1808-1975*. Barcelona, 1984.

³ Sobre el caciquisme a Catalunya és molt interessant l'estudi de BORJA DE RIQUER: «Burguesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració». *L'Avenç* (Barcelona), juny de 1985, pàg. 16-23.

⁴ BORJA DE RIQUER: op. cit., pàg. 26-27.

⁵ A partir del 1887, amb la implantació del sufragi universal, es va reconèixer de fet el caciquisme com un mitjà per mantenir «*los legítimos intereses de la propiedad*», segons CARR, R.: op. cit., pàg. 356.

⁶ El sufragi universal masculí fou reconegut per primer cop en la Constitució de 1869. Aquesta Constitució fou derogada pel govern Jovellar i la Constitució de 1876 suposà el retorn al sistema censatari. El govern de Sagasta el va tornar a posar en vigor l'any 1887.

⁷ FONT i RIUS, J.M.: *Estudis sobre els drets institucionals locals a la Catalunya medieval*. Universitat de Barcelona, Barcelona, 1985.

⁸ A tall d'exemple, l'Ajuntament de Montblanc fou suspès tres cops entre 1881 i 1891; sent reintegrats els regidors en les seves funcions quan s'alternaren els partits del govern.

municipals. Aquestes van perdre totes les seves antigues atribucions, limitant-se a exercir una simple funció reguladora de la vida quotidiana. La Llei municipal del 2 d'octubre de 1877 reconeixia als ajuntaments la facultat de formar «ordenanzas de policia urbana y rural» (article 74.1), que havien de regular tots els aspectes relacionats amb el bon ordre i la vigilància dels serveis municipals, especialment els que afectaven la via pública (enllumenat, pavimentació, ocupació de la via, etc.) i els temes de neteja viària, salubritat i higiene pública.

Les ordinacions locals eren, per als ajuntaments de l'època, un arma de doble tall. La seva aprovació per part de la corporació posava en mans del poder provincial una arma molt perillosa per a l'autonomia municipal. En primer lloc, el contingut de les ordinacions se sotmetia a l'aprovació prèvia per part del Govern Civil. En segon lloc, l'article 189 de la Llei municipal de 1877 permetia al governador civil destituir qualsevol ajuntament. Aquest article atorgava al governador provincial la tasca de supervisió del compliment de les obligacions dels ajuntaments. I una d'aquestes obligacions municipals podia ser (a criteri del governador civil) la de fer respectar estrictament els termes aprovats en les ordinacions municipals. Això suposava que el governador podia suspendre un ajuntament, per exemple, pel simple fet de la manca d'enllumenat públic sota l'acusació de deixadesa de les seves obligacions estatutàries. Això explicaria el recel amb què els consistoris aprovaven les seves ordinacions.

EL MONTBLANC DE FINALS DEL SEGLE XIX

El Montblanc de finals del segle XIX passà per dos moments ben diferents. Des de finals de la darrera guerra carlina fins a mitjan de la dècada dels vuitanta la població va viure una època de bonança econòmica i de fort desenvolupament socioeconòmic. A partir d'aquesta data la vida de la població es caracteritzà, com a element més destacat, per la generalització de la crisi econòmica i pel desastre ocasionat per la fil·loxera⁹.

Econòmicament la població, com la resta de la comarca, depenia totalment de l'agricultura i cada cop més del conreu de la vinya. La pagesia montblanquina, animada pels cabals facilitats pels propietaris i pels menestrals, es dedicava afanyadament a substituir les oliveres (i en menor grau els

⁹ Sobre el Montblanc de finals del segle XIX podeu veure: SERRA i CENDRÓS, G.: «Montblanc: de la febre d'or a la fil·loxera (1880-1893)», a *Aplec de Treballs*, 8. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 1987, pàg. 181-243.

cereals) pels ceps; engrescada com estava pels bons preus que en aquells moments tenien els vins de la comarca. Els pagesos de la Conca no eren conscients que darrere l'arbre del bon preu del vi s'hi amagava el bosc de la fil·loxera, el dels camps francesos que havien estat delmats per aquesta malura feia ja més d'una dècada, que havien estat replantats amb peus americans i que ja eren de nou a punt de tornar a produir, i el dels especuladors del mercat del vi. En poques paraules, el *boom* de l'economia vitivinícola a la Conca de Barberà de finals del XIX s'emmarca plenament en la «febre d'or» de l'agricultura catalana de finals d'aquest segle, coincidint amb la desfeta de la vinya francesa ocasionada per la fil·loxera i amb la monopolització del mercat vinícol mundial¹⁰.

Al mateix temps que s'expandia el conreu de la vinya, s'anava desenvolupant un incipient sector industrial i manufacturer vinculat directament amb l'economia del cep. La vila coneixerà, a partir de mitjan del segle XIX, la modernització d'un sector econòmic ja tradicional com era el de la fabricació d'aiguardent. Aquesta indústria es va trobar afavorida pels grans daltabaixos dels preus del vi i també per la mala qualitat dels vins produïts a la comarca, que feia molt difícil la seva exportació directa, sent molt més fàcil expedir-los com a aiguardent o *esperit de vi*. Pel que fa a l'artesanat, a partir de mitjan del segle XIX s'havien desenvolupat de forma espectacular a Montblanc, i en general a tota la Conca de Barberà, tots aquelles oficis relacionats directament o indirectament amb el conreu de la vinya i l'elaboració del vi: des dels constructors de carros als boters, passant pels ferrers, espardenyers o basters.

La resta de sectors econòmics tradicionals de la comarca, com per exemple la ramaderia o el treball al bosc, havien anat perdent lentament la seva importància.

El bon moment econòmic de la vila a partir del final de la darrera guerra carlina i fins a mitjan de la dècada del vuitanta va provocar el desenvolupament urbanístic de la població. Aquest desenvolupament es va manifestar en la febre constructiva, que va provocar la rehabilitació dels edificis de carrers sencers de la vila, la millora de les comunicacions i l'extensió dels serveis

¹⁰ MILLET i BEL, S.: *Història de l'agricultura espanyola durant els segles XIX i XX*. Barcelona, 1941. Exemplar mecanografiat conservat a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona; IGLÉSIES, J.: *La crisi agrària. 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya*. Barcelona, 1973; GARRABOU, R.: «La crisi agrària espanyola de finals del segle XIX: una etapa del desenvolupament del capitalisme», a *Recerques*. Barcelona, 1975, pàg. 163-216.

segle, tenien a les seves cúpules dirigents algun membre d'aquesta elit propietària. Fins i tot en una associació de tipus progressista com *La Artesana*, que agrupava els sectors menestrals de Montblanc, i que és considerada habitualment com un model d'entitat renovadora, hi trobem una figura com la del seu president, Miquel Alfonso i Anguera¹², un dels majors propietaris de la població. Per sota de la capa dirigent hi havia una important capa de menestrals i artesans que, socialment oscil·laven entre les posicions de la burgesia terratinent i les de la pagesia; sempre en funció dels seus interessos. El darrer gran grup de la societat montblanquina de la segona meitat del XIX era el format per la pagesia, petits propietaris, i els jornalers. Aquest era el grup més nombrós. Estava fortament influït pel sector dirigent, encara que aquest llaç experimentava ocasionalment fortes sotragades i convulsions que provocaven una gran tensió social.

Políticament, al Montblanc de l'època hi trobaríem dues faccions, més que partits polítics, en lluita pel control de l'Ajuntament de la vila. Aquestes dues faccions no tenien pràcticament cap diferència ideològica ni social; totes dues estaven formades per persones procedents del sector més benestant de Montblanc i eren les típiques persones a les qui els pagesos de l'època tractaven de senyor. El sector més progressista, per dir-ho d'alguna manera, era el format per l'anteriorment esmentat Miquel Alfonso, juntament amb importants comerciants com Salvador Sabaté, propietaris com Antoni Amorós, o botiguers com el farmacèutic Marià Pedrol. L'altre sector aplegaria persones com els importants propietaris Salvador Cantó, Melcior Malet o Josep Anton Belart. Tots dos sectors, però, tenien molts llaços familiars i interessos econòmics comuns.

L'ajuntament que va redactar les ordinacions de 1881 estava integrat per persones del sector més conservador de la vila. L'alcalde, Josep Gassol¹³, era advocat i un important propietari. Altres membres destacats del consistori eren els també representants de la burgesia terratinent montblanquina com Josep Sabaté, Josep Pedrol o Josep Casanoves. Tots ells amb

¹² Conegut popularment a la vila com «el senyor Alfonsu», era una de les personalitats més rellevants del Montblanc de finals del segle passat. Els qui el conegueren (com per exemple mn. Pau Queralt) deien d'ell que era un home de caràcter, que no es deixava endur per les situacions difícils. Fou regidor els anys 1883-1885 i finalment alcalde els anys 1885-1887, i secretari de la secció local de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

¹³ Josep Gassol era en realitat el primer tinent d'alcalde i alcalde en funcions de la vila. L'alcalde de la població era realment Joan Farriol i Sanromà. Aquest, però, el 26 de febrer de 1880 va sol·licitar un mes de llicència i ja no va tornar a reincorporar-se a l'alcaldia.

importants interessos relacionats amb l'elaboració i la comercialització del vi¹⁴.

LES ORDINACIONS DE 1881¹⁵

Les ordinacions municipals de Montblanc¹⁷ aprovades l'any 1881 van ser redactades per una comissió de l'Ajuntament integrada per Josep Sabaté¹⁷ i Josep Pedrol. L'alcalde de la vila que les va promoure fou Josep Gassol¹⁸, encara que la seva promulgació es deu a l'alcalde Josep Cabeza i Saumell¹⁹. L'esborrany d'ordinacions va ser aprovat inicialment per l'Ajuntament en sessió realitzada el dia 8 de novembre de 1880²⁰. El dia 4 d'abril de 1881 la Diputació va donar la seva conformitat al text presentat pel consistori llevat de quatre esmenes puntuals. Les esmentades ordinacions van passar a ser efectives a partir del dia 11 d'abril de 1881 i van ser vigents fins l'any 1931²¹.

Tal com establia la legislació vigent a l'època, les ordinacions municipals de 1881 estan dividides en tres grans apartats: policia de seguretat,

¹⁴ Aquests interessos ajudarien a explicar les rectificacions que va obligar a fer la Diputació per aprovar el contingut de les ordinacions i especialment pel que feia als articles 71 i 72, referits a la instal·lació de noves fàbriques d'aiguardent a la vila. Articles que el governador civil va obligar a rectificar «*por ser contrarios a la libertad de las industrias*».

¹⁵ Arxiu Històric Comarcal de Montblanc (en endavant AHCM), Fons municipal de Montblanc, sign. 1.2.1 Reglaments municipals, Ordenances Municipals, 1881. Reg. 6.3/5 (esborrany i original) i 6.3/6 (edició de les ordinacions impreses per la impremta Cugat i Sugranyes de Tarragona el 1881).

¹⁶ Sobre les ordinacions municipals de Montblanc podeu veure PORTA I BALANY, Josep M.: «Les ordinacions municipals de Montblanc (segles XVIII i XIX)», a *Aplec de Treballs*, 14. Montblanc, 1996, pàg. 97-136.

¹⁷ Josep Sabaté i Calvet «del mas de la Sabatera» era un propietari originari de la pedania de Prenafeta. Un dels majors terratinents de la vila, fill de Josep Sabaté i Civit. Era el major contribuent local, conjuntament amb el seu pare. Impulsor de l'ateneu Centro Montblanquense (1880-1898), entitat que agrupava la burgesia liberal de la vila. Regidor de 1880 a 1883 i vicepresident de la secció local de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

¹⁸ Josep Gassol Millé, com l'anteriorment esmentat Josep Sabaté, era un dels majors propietaris de terres de la vila. De professió advocat, era l'hereu del Mas de la Pasquala. Corresponsal del Banc d'Espanya a Montblanc i també membre de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

¹⁹ Josep Cabeza era membre d'una de les nissagues més importants de la vila. Regidor entre 1880 i 1881 i segon tinent d'alcalde i alcalde en funcions entre 1881 i 1883.

²⁰ AHCM, Fons municipal de Montblanc, Sig. 1.2.1 Llibre d'actes, 8 de novembre de 1880, fol. 117 v. Reg. 10.6

²¹ Aquestes ordinacions substituïen les de 1712, parcialment esmenades el 1754. L'any 1916 l'Ajuntament va estudiar la modificació de les ordenances, sense que fins al moment s'hagi pogut confirmar que l'estudi realitzat pel consistori s'hagués arribat a aprovar mai. El 1925 les ordenances van quedar notablement alterades en aprovar-se el Reglament de sanitat local i el 1931 el consistori republicà aprovà unes noves ordinacions municipals.

polícia urbana i policia rural. A més, hi figura un annex, d'un sol capítol, sobre la divisió del terme municipal de Montblanc.

Les diferències bàsiques de les ordinacions de 1881 respecte a les anteriors de 1712 són, en primer lloc, la pèrdua de pes específic de tota la normativa relacionada amb les activitats econòmiques tradicionals, en favor de la normativa més específicament urbana (obres, neteja viària, incendis, etc.). Així, queden oblidats o molt menys detallats aspectes com l'enterrament dels animals («ròssecs»), el control sobre les aigües destinades al regadiu i, en general, tota la temàtica agrícola i ramadera. Per contra, s'incrementen espectacularment aspectes relacionats amb la higiene i la salubritat pública, el control de la moralitat pública i, sobretot, els aspectes urbanístics.

L'antecedent immediat de les ordinacions de 1881 és el ban municipal del 31 de març de 1880²². Aquest ban consta de set articles. Bàsicament el seu objectiu és recordar la necessitat d'obtenir el permís municipal abans d'emprendre obres o de col·locar guardarodes a l'exterior dels edificis i la prohibició de llançar brossa o runa a les vies públiques.

Val a dir que la publicació de les noves ordinacions municipals de 1881 no va alterar excessivament el desenvolupament urbanístic incontrolat de la vila. Un any després de la seva entrada en vigor el consistori, a causa de la inobservança de les ordinacions, acordava gratificar els agents municipals amb 1 pta. per cada multa que imposessin.

LA POLICIA DE SEGURETAT

El primer dels títols és el que fa referència a la policia de seguretat. Està format per tres capítols que agrupen un total de 31 articles relacionats amb temes d'ordre públic. En aquest títol s'agrupa la normativa que afectava, bàsicament, a l'obediència a les forces de seguretat, establiment i diversions públiques i les celebracions religioses.

L'obligació de facilitar informació

En primer lloc es referma sobretot el concepte d'autoritat dels funcionaris locals (articles 1 a 5): obligació d'informar a les autoritats i a les forces d'ordre de tot el que se'ls demani i sobretot en temes com el de l'empadronament i el de formar els amillaments; obligació d'acudir a les citacions

²² AHCM. Fons municipal de Montblanc, Sig. 1.2.1. Sèrie Llibres d'actes, 31 de març de 1880, fol. 24-24 v. Reg. 10.6

municipals; obligació d'obeir les ordres de les autoritats locals, i obligació d'acudir a les *joves* o altres serveis acordats pel municipi. La pena per l'incompliment de qualsevol d'aquestes càrregues era de 5 a 10 pessetes «*sin perjuicio de lo demás a que hubiese lugar segun las circunstancias*».

Establiments públics, festes i diversions

El segon apartat d'aquest títol fa referència als establiments públics i a les festes i a les diversions en general. Els establiments que es regulen són bàsicament les fondes i les tavernes, els llocs més conflictius per a les autoritats del moment. Primer es fa responsable als propietaris d'aquests establiments de qualsevol desordre que pugui haver-hi. A continuació es prohibeix que donin sojorn a malfactors, desertors i «*gente de mal vivir*». També s'ordena que els tinguin suficientment il·luminats «*desde el anochecer hasta que se cierran*» i es prohibeixen expressament els jocs amb diners (molt habituals a l'època).

Les tavernes, lloc freqüentat pels viatgers i pels convilatans amb menys recursos, podien tenir obert fins a les nou del vespre a l'hivern, i a les deu del vespre a l'estiu. Mentre que els cafès, llocs on acudien habitualment els ciutadans més adinerats, podien tancar una hora més tard.

Les societats recreatives tenen un tractament diferenciat pel gran nombre que n'hi havia al Montblanc de l'època. L'horari de tancament de les societats era les onze de la nit a l'hivern, a les dotze a l'estiu; llevat que s'hi realitzés alguna activitat lúdica. Com que en aquests centres eren habituals les partides de cartes, s'hi prohibeix també expressament el joc amb diners i se'n fa responsable a la Junta Directiva i en especial al president.

Les representacions teatrals i altres espectacles havien de disposar de permís governatiu previ a la seva representació. Els promotors havien d'informar les autoritats sobre el contingut de l'obra i guardar una butaca «*preferente destinada a la autoridad por si estima conveniente asistir*».

També es dedica una atenció especial a unes festes de gran ressò popular del moment com eren els carnivals, que no es prohibeixen, però sobre els quals s'estableix un rígid control. No es permet l'ús de carotes un cop s'hagi fet fosc ni tampoc que els homes en portin durant els balls. No es podrà portar armes de cap mena «*ni verificar acciones y gestos que ofendan a la moral y al decoro*». En aquest sentit, es prohibien les disfresses judicials, eclesiàstiques i militars, així com «*hacer paródias, gestos y acciones que puedan ofender la moral y las buenas costumbres*». Les forces de l'ordre estaven autoritzades a identificar els participants al Carnaval que incomplissin aquests requisits.

Les celebracions religioses

Pel que fa als aspectes religiosos, les ordinacions municipals regulen la participació dels ciutadans en les festivitats religioses. En primer lloc, s'intenta solemnitzar l'espai del temple, prohibint la instal·lació de parades en la seva proximitat, la formació de grups de gent a les seves portes; obligant a comportar-se formalment un cop s'està al seu interior, i castigant «*sin consideración alguna*» els qui embrutaven l'aigua de les piques²³.

També s'intentà contribuir a la solemnització de les festes de Setmana Santa²⁴, tot prohibint la circulació de vehicles el Dijous Sant (llevats dels carruatges de pas) o disparar coets o armes de foc el Dissabte Sant durant el toc de Glòria²⁵.

L'autoritat municipal també marca les distàncies en aquest apartat respecte a la parròquia pel que fa a les processons. Així, l'organitzador (majoritàriament el plebà o la comunitat) havia d'informar l'Ajuntament el dia abans sobre el recorregut que tindria. Els montblanquins estaven obligats a netejar els carrers per on havia de transcórrer la processó, a guardar la compostura durant el transcurs de l'acte i a deixar transitables els carrers per on havia de passar.

LA POLICIA URBANA

El segon títol porta per nom la policia urbana. Constitueix el cos central de les ordinacions. Està format per cinc capítols que agrupen cent onze articles. Els aspectes que es regulen en aquest títol són: l'ocupació de la via pública, la neteja viària, els incendis, la salubritat i higiene general de la població i la realització d'obres.

L'ocupació de les vies públiques

Pel que fa a les vies públiques, el consistori intentà garantir la lliure circulació evitant l'acumulació d'estris o runa als carrers, l'obertura de pous, rases, etc. o la instal·lació incontrolada de parades o de grups d'animació. També s'intentà garantir una certa «comoditat» o «seguretat» en el trànsit pels carrers. Així, per exemple, es prohibeix que les torretes es col·loquin a

²³ El fet d'estar específicament prohibit dona a entendre que aquest era un costum força corrent a l'època i especialment el fet de ficar-hi «*humó de pez*».

²⁴ Sobre els actes de la Setmana Santa de Montblanc PORTA i BALANY, J.M.; SERRA i CENDRÓS, G.: *Història de la Congregació i Germandat de la Puríssima Sang de Montblanc*. Congregació de la Puríssima Sang de Montblanc, Montblanc, 1997, pàg. 198-227.

²⁵ Fet que havia ocasionat ferits en més d'una ocasió.

El Portalet de la Serra canalitza l'entrada a Montblanc de les aigües provinents del torrent Regina. Fins a finals del segle passat aquest torrent fou l'única claveguera de la vila (Fototípia Thomas)

la part exterior dels balcons o terrats; es prohibeix regar les torretes a l'hivern abans de les deu del vespre o de les onze a l'estiu; o estendre la roba mullada a l'exterior de les finestres o dels balcons.

Un article curiós és el que fa referència a la prohibició de tenir les espelmes tocant a les parets durant les processons, ja que s'ennegrien les façanes, o el que prohibeix tallar la llenya al carrer.

La circulació viària

Un fet important relacionat amb la vialitat era el dels accidents (freqüents) relacionats amb el trànsit de carruatges per la vila²⁶. Les ordinations tenen nou articles destinats específicament a aquesta matèria. En primer lloc, s'obligava els carruatges a circular a velocitat moderada i el conductor del carruatge a anar a peu, a fi de facilitar el control del vehicle. Es prohibia als menors de 16 anys de portar carros i el trànsit d'aquests vehicles pels carrers on ho tenien prohibit i per la plaça Major els dies de mercat de set a deu del matí.

Els carros havien d'anar identificats amb una matrícula. Igualment havien de portar un llumet vermell al davant que havien d'encendre al vespre. Es prohibia també deixar les cavalleries lliures o lligar-les a les reixes de les cases o als arbres.

La neteja viària

Un altre tema de gran impacte social a l'època era el de la neteja i la salubritat de les vies públiques. Pel que fa a la neteja, s'obliga els veïns a mantenir net els trams de carrers situats al davant dels seus domicilis, botigues, tallers, etc. Aquesta obligació, transformada en costum, s'ha mantingut fins a l'actualitat a l'interior de la vila. Els veïns havien d'escombrar i regar el seu tram de carrer dos cops al dia (sis del matí i sis de la tarda) entre l'1 de maig i el 30 de setembre. Es prohibia llançar brossa o andròmines als carrers així com aigües brutes o qualsevol mena de deixalles sòlides o líquides.

Altres prohibicions expresses relacionades amb aquesta matèria eren les de curar o arreglar cavalleries als carrers, llançar-hi animals morts o ferits, donar de beure als animals a la via pública, o rentar roba o altres elements a les fonts públiques.

²⁶ S'ha de tenir present que la vila era en aquest moment un important lloc de pas pels traginers que es dirigien a la costa tarragonina o reusenca des de la plana lleidatana.

L'eliminació de les aigües brutes

Les aigües residuals dels pous negres i de les comunes havien d'extreure's de nit i en bocois o botes tancades i tapades. També es prohibia l'acumulació de fems als estables i als corrals els quals, igual com amb les aigües residuals, havien d'extreure's de nit i tapats.

Els incendis

Un altre tema de preocupació municipal era el dels incendis, al qual es destina tot un capítol de les ordinacions. En primer lloc es prohibeix encendre els brasers al carrer, als balcons o a les finestres, pel risc que comportava per als vianants. Tampoc no es permetia encendre foc a la via pública o als patis de les cases ni guardar elements combustibles a l'interior dels habitatges. L'Ajuntament obligava els interessats a instal·lar forns de qualsevol tipus o fàbriques d'aiguardent o d'esperit (instal·lacions potencialment perilloses) a sol·licitar autorització municipal.

A continuació es detalla el procediment que calia seguir i les obligacions dels ciutadans en cas de localitzar-se o de produir-se un incendi. Així, aquella persona que veiés un foc havia d'avisar immediatament l'Ajuntament i la parròquia²⁷. Si era de nit, el sereno que rebia l'avís havia de comunicar-ho immediatament a l'alcalde. Un cop donat l'avís de foc, els fusters, els paletes i els serrallers de la població estaven obligats a acudir-hi. D'altra banda, els veïns del lloc del sinistre estaven obligats a tenir les portes obertes, a posar llum a les finestres i als balcons, i a facilitar aigua, galletes, escales i material necessari per a l'extinció del foc. El comandament de l'extinció estava en mans de l'alcalde.

Salubritat i higiene pública

La salubritat pública era també un motiu de gran preocupació municipal²⁸. La vila patia, en aquell moment, una situació sanitària i higiènica molt deficient, sobretot per la manca d'una adequada xarxa de clavegueram i per la proximitat del cementiri a la vila.

En primer lloc s'estableix l'obligació dels metges d'informar l'autoritat municipal de qualsevol símptoma de malaltia contagiosa a la vila. Aquesta responsabilitat sanitària s'ampliava als mestres, que no podien

²⁷ L'església tenia un toc de campana específic per a les situacions de foc.

²⁸ Això explica que les multes per incompliment de les normes d'aquest capítol siguin de les més elevades de les ordinacions, situant-se entre les 10 i les 15 pessetes.

L'escorxador municipal, obra "faraònica" realitzada per les autoritats locals del període primo-riverista (Arxiu Històric Comarcal de Montblanc-Baldric)

admetre a les aules alumnes que no estiguessin vacunats o que patissin alguna malaltia contagiosa.

En el capítol d'higiene pública, l'aspecte que més preocupava els responsables municipals era el de l'escorxador²⁹. En aquells temps estava prohibit entrar a la vila carn fresca morta. Com a normes pròpies de l'escorxador s'establia que cap animal no podia sortir de l'escorxador fins passades quatre hores de la seva mort. Tampoc no es podia extreure cap peça de l'escorxador sense que portés la seva corresponent marca identificativa. L'escorxador municipal era, en aquell temps, també l'indret de revisió del bestiar que havia de ser sacrificat per al consum. El bestiar que fos declarat no apte per al consum havia de ser confiscat.

²⁹ L'escorxador municipal era instal·lat fins l'any 1929 en els baixos de l'edifici situat al carrer Font Major núm. 1, on posteriorment s'ubicarien les peixateries municipals. Actualment s'utilitza com a magatzem elèctric municipal. Durant el segle XIX i primers anys del XX els consistoris intentaren trobar una nova ubicació per a l'escorxador però no fou fins a la Dictadura de Primo de Rivera que es construïria l'actual escorxador municipal. La seva construcció (1929-30) es deu al contractista montblanquí Joan Anglès i Farriol.

Els porcs eren objecte també d'especial atenció. Per entrar porcs a la vila s'havia de sol·licitar autorització municipal. Aquest bestiar no es podia matar en època de calor, s'havien de sacrificar a l'escorxador i els porcs sospitosos de tenir alguna malaltia havien d'estar trenta dies en quarantena.

Pel que fa al peix, s'establia que l'únic indret on es podia vendre peix eren les peixateries públiques. Altres elements controlats per evitar el frau eren la llet, el vi i la xocolata.

Per últim, en aquest capítol s'establien alguns punts sobre el servei funerari. Així, es disposava que els cadàvers havien d'estar-se a les cases com menys temps millor i que als nínxols del cementiri hauria de transcórrer un any entre un enterrament i el següent, cas que fossin adults, o mig any, si l'inhumat primer era un infant³⁰.

Les obres

El capítol que regula les obres de particulars és un dels més extensos de les ordinacions, amb un total de 137 articles.

En primer lloc, s'estableix l'obligatorietat de sol·licitar autorització municipal abans de realitzar qualsevol obra, amb una multa de 25 pessetes. També s'amenaçava els qui fessin obres sense autorització o els qui realitzessin més obres de les sol·licitades que se'ls obligaria a enderrocar el que haguessin construït, a més d'imposar-los una multa de 10 ptes. L'autorització municipal per fer obres tenia una validesa de sis mesos. Quedava exclosa de la llicència l'arrebossat de façanes, per al qual es necessitava un permís específic.

La inspecció de les obres aniria a càrrec dels tècnics municipals mentre que la vigilància del compliment de la normativa urbanística s'encomanava als funcionaris de l'Ajuntament, encara que els particulars estaven també autoritzats a presentar denúncies per infraccions urbanístiques.

Les ordinacions també estableixen una sèrie de mesures de tipus tècnic per a les noves construccions com el gruix dels murs o la volada dels balcons i altres sortints.

El propietari estava obligat a construir la vorera, a posar senyals avisant de les obres, a posar tanques, si les obres havien de durar més de sis dies, i

³⁰ El cementiri de Montblanc fou bastit entre 1884 i 1887. La seva construcció es deu a l'empresari montblanquí Maties Anglès i Castellet seguint un projecte realitzat per l'arquitecte tarragoní Ramon Minguella. L'obra va costar 15.500 ptes. de l'època, a més d'unes altres 8.000 ptes. que s'abonaren pel terreny al notari montblanquí Carles Monfar i Cantons. PORTA i BALANY, J.M.: «El cementiri general de Montblanc», a *Espitllera* (Montblanc), núm. 35 (novembre de 1984), pàg. 18-20.

a posar un fanal a la nit. També tenia l'obligació de retirar les runes i l'altre material.

Dos fets puntuals també previstos en les ordinacions eren l'alineació d'edificis i els edificis que amenaçaven ruïna. En aquella època un dels objectius urbanístics dels consistoris era l'alineació de carrers. En aquest terreny, les ordinacions prohibeixen l'arranjament de les façanes d'aquells immobles que estiguessin afectats. Pel que fa als edificis que amenaçaven ruïna, força nombrosos en aquells temps a causa dels recents esdeveniments bèl·lics, les ordinacions de 1881 estableixen tota una completa normativa d'inspecció, de desocupació, d'apuntament, d'expropiació i d'enderrocament.

També s'estableix una normativa específica en l'apartat de les obres relatives a la construcció de forns de pa i altres fàbriques, que necessitaven un permís específic.

LA POLICIA RURAL

Aquest apartat consta d'un únic capítol que agrupa 22 articles relacionats amb el terme municipal i els conreus. Bàsicament el seu objecte és la regulació de les aigües, de la pastura i dels camins rurals.

En primer lloc, però, es prohibeix arrancar o tallar branques dels arbres dels carrers i s'obliga a impedir que s'hi atansin els ramats i que aquests se'n mengin les fulles o les branques. Es prohibeix taxativament anar a «fer herbes», arrancar canyes, tallar llenya, fer «agrossots» (recollir els raïms abandonats en vinyes ja veremades) o caçar en terres alienes sense el permís per escrit del propietari. A més, de l'1 d'abril al 15 d'octubre era prohibit travessar els sembrats o les vinyes amb animals.

També es prohibeix fer malbé les fonts públiques, desviar l'aigua d'aquestes fonts o obrir els seus dipòsits³¹. Es prohibeix agafar aigua per regar els dies que no toca en les tandes que regulaven el reg a totes les partides del terme de la vila. Quedava també prohibit frenar l'aigua dels regs i banyar-se a les síquies públiques o embassaments del terme.

³¹ Una de les grans accions dels ajuntaments montblanquins del darrer terç del segle passat fou garantir el proveïment d'aigua al municipi. Els diferents consistoris van emprendre una política de construcció i millora de les fonts públiques i dels abeuradors. S'enderrocaren antigues fonts com la Font del Vall (1872), Font del Comú (1880) o la Font de la Vila (1886), fruit de la pressió urbanística del moment; es renovaren la Font Major, la Font de Sant Francesc i la Font del Raval, i es construí la Font de Sant Marçal (1893). D'altra banda, el 1889 una empresa particular es féu càrrec de la concessió per a la portada d'aigua als domicilis particulars.

Pel que fa als ramats de bestiar, els seus propietaris estaven obligats a declarar-ne el nombre, les característiques, els pastors que el cuidaven i el lloc de tancament. El bestiar major havia de portar obligatòriament un «cencerro». Els pastors, que havien de tenir més de 18 anys, no podien apartar-se del ramat mentre pasturés i no podien portar a pasturar els ramats a terres alienes sense el consentiment, per escrit i visat per l'Ajuntament, del propietari d'aquestes.

Quedava prohibit que els ramats portessin gossos del 15 de març al 15 d'octubre; que sortissin dels corrals a pasturar fins a les quatre de la matinada, de l'1 d'abril al 31 d'agost, i fins a les set la resta de l'any, havent de retornar als corrals a un quart de vuit del vespre els primers set mesos de l'any i a les cinc la resta.

Aquesta normativa afectava també els pastors que portessin ramats a hivernar al terme de Montblanc o els qui eren de pas.

Pel que fa als camins públics, es prohibia impedir el lliure pas en aquestes vies o apropiar-se'n algun tram.

LES DISPOSICIONS GENERALS

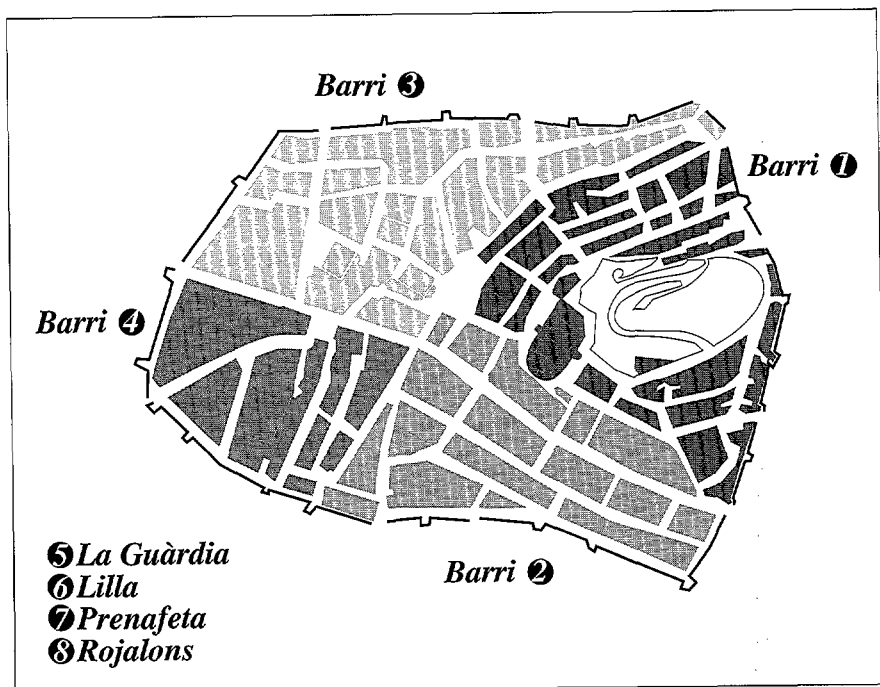
La part final de les ordinacions de 1881 està formada per dotze articles de tipus general sobre els infractors, el pagament de les multes i el pagament d'altres despeses ocasionades per infraccions de les ordinacions.

L'aspecte més interessant d'aquest articulat és el que encomana als agutzils, als serenos i als guardes del terme el compliment de les ordinacions (article 176) i el que derogava les anteriors disposicions municipals prèvies a les ordinacions.

Es complementa aquest capítol amb una relació de les taxes que cal abonar per realització d'obres. Aquestes taxes estaven en funció de la categoria dels carrers on es trobés ubicat l'immoble i del nombre de pisos d'aquest. Com a aspecte curiós cal indicar que construir una nova casa suposava haver d'abonar entre 1,5 (casa d'un pis en carrers de quarta categoria) i 10 ptes. (cases de tres pisos en carrers de primera categoria); mentre que arreglar-la podia costar entre 1 i 8 ptes. Cada nova obertura (porta, finestra o balcó) o modificació de les existents estava gravada amb 1 pta. Per construcció d'un forn de pa o d'un altre tipus s'havia d'abonar 5 ptes., la meitat si es volia arreglar o modificar; i si era una indústria, 25 ptes.

L'ANNEX

L'annex de les ordinacions de 1881 està format per la descripció de la divisió administrativa del terme municipal de Montblanc. S'estableix que la població i les pedanies estiguin dividides en tres districtes i vuit barris.

Els carrers³² de la vila, agrupats per barris³³, eren els següents:

a) Barri 1³⁴

Carrer Major (núm. 1-9 i 49-129)

Hortolans

Travessia de Dalt

Església

Dalt

Joc de la Pilota

³² En aquesta relació de carrers s'han catalanitzat alguns noms, però s'ha conservat al màxim la grafia original dels nom propis.

³³ Sobre els barris de Montblanc vegeu PARÍS i TOMÀS, M.S.: «Els barris de Montblanc, una institució en crisi», a *Aplec de Treballs*, 3. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 1981, pàg. 19-48.

³⁴ Junt amb el barri número 3 formen el barri de Sant Domènec.

Carreró de la presó
Regina
Pleta
Solans
Travessia de Solans
Portalet
Baluard de Santa Anna

Síquia
Sant Marçal (números parells)
Costa
Travessia de la Serra

b) Barri 2³⁵

Major (núm. 60-162)
Jueria
Travessia de Sant Josep
Muralla de Santa Tecla
Baluard de Santa Tecla
Raval de Santa Anna
(números parells)

c) Barri 3

Major (núm. 1-47)
Casetes de la Serra

Font Major (números escarsers)
Guimrós
Sant Isidre
Bonaire
Sant Marçal (números escarsers)
Don Guillem
Plaça Major (núm. 10-24)

Presó
Travessia de Regina
Travessia de Pleta
Travessia del Riuot
Castell
Nort
Raval de Santa Anna
(números escarsers)
Font Major (números parells)
Serra
Castell

Santa Tecla
Sant Josep
Travessia del Portal
Travessia de la Muralla
Plaça de Santa Anna
Ribé (números parells)

Baluard de Sant Francesc
Primera i segona travessies
de la Font del Vall
Font del Vall
Vilanova del Mercadal
Portal de Sant Jordi
Muralla de Sant Francesc
Plaça de Castellví
Cibaderia

³⁵ Comprèn els barris populars de Santa Tecla, Sant Cristòfol i Santa Anna.

- d) Barri 4
Major (núm. 2-58)	Fusteria
Ribé (números escarsers)	Taronjé
Primera i segona travessies de Taronjé	Segon baluard de Sant Francesc
Segona muralla de Sant Francesc	Portal de l'Estació
Illa de Sant Miquel	
- e) Barri 5: la Guàrdia dels Prats
- f) Barri 6: Lilla
- g) Barri 7: Prenafeta
- h) Barri 8: Rojalons i cases de camp aïllades

³⁶ Comprèn fonamentalment el que es coneix com a barri de Sant Miquel.